

Sygn. akt I ACa 406/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 października 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier
Sędziowie :	SA Lucyna Świdorska-Pilis SO del. Aneta Pieczyrak-Pisulińska (spr.)
Protokolant :	Magdalena Bezak

po rozpoznaniu w dniu 10 października 2017 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Prokuratora Prokuratury Okręgowej w Katowicach

przeciwko A. P. (1), A. P. (2), K. P. (1) i K. P. (2)

o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności

na skutek apelacji pozwanej K. P. (1)

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 13 stycznia 2017 r., sygn. akt I C 786/15

oddala apelację.

SSO del. Aneta Pieczyrak-Pisulińska	SSA Roman Sugier	SSA Lucyna Świdorska-Pilis
-------------------------------------	------------------	----------------------------

Sygn. akt I ACa 406/17

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 27 października 2016 r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił wniosek pozwanych K. P. (2), A. P. (2), K. P. (1) i A. P. (1) o odrzucenie pozwu Prokuratora Okręgowego w Katowicach o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego oraz uwzględniając powództwo, pozbawił wykonalności tytuł wykonawczy – akt notarialny sporządzony dnia 6 marca 2009 roku przed notariuszem M. D. w S., repertorium A numer (...), sprostowany aktem notarialnym z dnia 12 października 2009 roku, sporządzonym przed tym samym notariuszem,

repertorium A numer (...), zaopatrzony w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego w Sosnowcu z dnia 12 marca 2009 roku, sygn. akt I Co 1046/09 oraz nakazał pobrać od pozwanych na rzecz Skarbu Państwa 100.000 zł z tytułu nieuiszczonej opłaty od pozwu.

W uzasadnieniu wskazał, że Prokurator żądał pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego w związku z faktem, że Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z dnia 12 listopada 2014 roku w sprawie o sygn. akt I ACa 520/14, zmieniając wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 4 marca 2014 roku w sprawie o sygn. akt I C 794/12, ustalił że zdziałane przez K. P. (2) czynności prawne objęte aktami notarialnymi są nieważne, w związku z czym po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie nie może być egzekwowane (art. 840 § 1 pkt. 2 k.p.c.). Dodatkowo na rozprawie w dniu 14 grudnia 2015 roku prokurator powołał jako ewentualną podstawę prawną roszczenia art. 840 § 1 pkt. 1 k.p.c. z uwagi na nieważność aktu.

Strona pozwana kwestionowała legitymację czynną prokuratora oraz negowała możliwość przytoczenia przez stronę powodową w toku postępowania innych zarzutów niż wskazane w pozwie.

Sąd pierwszej instancji powołał się na następujące ustalenia:

K. P. (2) 6 marca 2009 roku złożył, objęte aktem notarialnym sporządzonym przez notariusza M. D. w Kancelarii Notarialnej w S., Rep. A nr 936/2009, oświadczenia, że na podstawie aktu notarialnego z dnia 22 marca 2007 r. ciąży na nim względem córek K., A. i A. P. (1) – począwszy od listopada 2000 r. obowiązek alimentacyjny, a jego zobowiązanie z tego tytułu na dzień 31 stycznia 2009 r. wraz z odsetkami wynosi łącznie 11.511.193 zł; że zobowiązuje się dla zaspokojenia tych zobowiązań zapłacić w dniu złożenia oświadczenia do rąk K. H. na rzecz K. P. (1) 5.116.085 zł, A. P. (2) 2.558.043 zł i A. P. (1) 3.837.065 zł oraz, że w zakresie tego zobowiązania poddaje się wobec swych córek egzekucji wprost z tego aktu z art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. do łącznej kwoty 11.511.193 zł.

W dniu 12 października 2009 r. K. P. (2), przed tym samym notariuszem oświadczył, że prostuje akt notarialny z dnia 6 marca 2009 r., Rep. A nr 936/2009, w którym powołał się na akt notarialny z dnia 22 marca 2007 r. zamiast na akt notarialny z dnia 2 lutego 2009 r., w ten sposób, że w miejsce daty 22 marca 2007 r. wpisuje datę 2 lutego 2009 r.

Na podstawie tytułu wykonawczego w postaci tego aktu notarialnego, opatrzonego klauzulą wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego w Sosnowcu z dnia 12 marca 2009 r., sygn. akt I Co 1046/09, Komornik Sądowy prowadził postępowanie egzekucyjne z wniosku wierzycielek A. P. (1), K. P. (1) i A. P. (2) przeciwko dłużnikowi K. P. (2).

Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z dnia 12 listopada 2014 roku, sygn. akt I ACa 520/14, zmieniając wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 4 marca 2014 r., sygn. akt I C 794/12, ustalił m. in., że zdziałane przez K. P. (2) czynności prawne, objęte sporządzonym przez notariusza M. D. aktem notarialnym z dnia 6 marca 2009 r., Rep. A nr 936/2009, sprostowanym w dniu 12 października 2009 r., aktem Rep. A nr 6403/2009, są nieważne.

Jak wyjaśnił Sąd Okręgowy co do wskazanych okoliczności nie było pomiędzy stronami sporu, a zostały one także potwierdzone w oparciu o przedłożone dokumenty urzędowe.

Dokonując prawnej oceny żądania, w pierwszej kolejności Sąd Okręgowy odniósł się do kwestii legitymacji czynnej powoda, akcentując że zgodnie art. 7 k.p.c. przesłankami udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym są ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego, a ocena czy przemawiają one za zainicjowaniem przez prokuratora postępowania cywilnego, należy wyłącznie do niego i nie podlega kontroli sądu orzekającego. Prokurator wytaczając powództwo może to uczynić bądź na rzecz oznaczonej osoby (art. 55 k.p.c.) albo samoistnie bez wskazania osoby na rzecz której działa (art. 57 k.p.c.) i w tym wypadku wnosi pozew przeciwko wszystkim osobom będącym stronami stosunku prawnego, którego powództwo dotyczy, będąc nie tylko stroną w znaczeniu formalnym, lecz także stroną o charakterze materialnym, dysponując własną legitymacją materialną, zwaną legitymacją publicznoprawną.

W tej sprawie prokurator działał właśnie na podstawie art. 7 k.p.c. w zw. z art. 57 k.p.c. i pozwał wszystkie osoby będące stroną stosunku prawnego, w związku z czym wola i interes dłużnika, czy wierzyciela oznaczonego w tytule wykonawczym nie ma znaczenia dla legitymacji prokuratora, który działa w celu ochrony praworządności i w interesie publicznym. Ostatecznie nie podzielił więc argumentacji pozwanych, sprowadzającej się do tezy, że skoro powództwo opozycyjne może wytoczyć tylko dłużnik, to prokurator też może jedynie działać w sposób określony w art. 55 k.p.c., a więc na rzecz tego dłużnika, w związku z czym wobec istnienia uprawnienia prokuratora uregulowanego w art. 57 k.p.c. skonstatował, że prokurator dysponował legitymacją procesową i nie było podstaw do odrzucenia pozwu, a zatem wniosek w tym przedmiocie podlegał odrzuceniu (art. 199 § 1 k.p.c.).

Odnosząc się do zasadności powództwa opozycyjnego sąd pierwszej instancji rozważał możliwość modyfikacji podstawy prawnej żądania w kontekście obowiązku wynikającego z art. 843 § 3 k.p.c., który nakłada na powoda obowiązek przytoczenia w pozwie wszystkich zarzutów, jakie w tym czasie mógł zgłosić, pod rygorem utraty prawa korzystania z nich w dalszym postępowaniu. Jak wyjaśnił norma ta przewiduje prekluzję w zgłaszaniu zarzutów stanowiących podstawę powództw przeciwegzekucyjnych, jednakże dotyczy to tylko podstawy faktycznej powództwa i opartych na niej zarzutów. W tym wypadku powód jako podstawę („zarzuty” w rozumieniu art. 840 § 3 k.p.c.), na której oparł powództwo o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności powołał nieważność czynności prawnych K. P. (2) objętych aktem notarialnym, co prawomocnie zostało ustalone wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 listopada 2014 r. Ta podstawa powództwa opozycyjnego była przytoczona już w pozwie i nie była przez prokuratora zmieniana w toku postępowania. Sąd Okręgowy zaznaczył przy tym, że na tle tak sformułowanej podstawy faktycznej nieprawidłowe było powołanie jako podstawy prawnej art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Ponieważ jednak co do zasady sąd nie jest związany wskazanymi przez stronę podstawami prawnymi żądań – może dokonać kwalifikacji prawnej ustalonego stanu faktycznego z innej podstawy prawnej niż powołana przez stronę, zwłaszcza że powód w ogóle nie ma obowiązku wskazywania podstaw prawnych żądania, których poszukiwanie jest obowiązkiem sądu (da mihi factum dabo tibi ius).

W konsekwencji Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że powoływanie w toku procesu innych niż wskazane w pozwie podstaw prawnych powództwa opozycyjnego, ale znajdujących oparcie w art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., nie jest objęte prekluzją zarzutów ustanowioną w art. 843 § 3 k.p.c. Skoro więc prokurator przytoczył okoliczności faktyczne uzasadniające jego żądanie w pozwie, a następnie okoliczności te nie były modyfikowane – nie doszło do uchybienia art. 843 § 3 k.p.c.

Odwołując się do treści art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c., który umożliwia podważenie nie korzystającego z powagi rzeczy osądzonej (akty notarialne, ugody) zaopatrzonego w klauzulę wykonalności tytułu egzekucyjnego, przez zakwestionowanie istnienia i ważności objętego nim obowiązku, a więc przez sformułowanie zarzutów, że obowiązek ten w ogóle nie powstał albo że obowiązek ten wprawdzie powstał, lecz następnie wygasł na skutek zdarzeń wywołujących skutki prawne, które miały miejsce po powstaniu tytułu – uznał, że w przypadku tych tytułów można kwestionować objęty nimi obowiązek za pomocą zarzutów dotyczących m. in. nieważności czynności prawnej, która stanowiła źródło obowiązku, co do którego wykonania dłużnik poddał się w akcie notarialnym egzekucji i doszedł do wniosku, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie. Egzekwowalne zobowiązania pozwanego K. P. (2) objęte zaskarżonym tytułem wykonawczym (zaopatrzone w klauzulę wykonalności aktem notarialnym) w rzeczywistości nigdy nie powstały w sposób prawnie skuteczny, gdyż czynności prawne dłużnika, które miały je wykreować, są – jak ustalono prawomocnym wyrokiem – nieważne. Ponieważ Sąd Okręgowy był tym rozstrzygnięciem i stanowiącymi jego podstawę ustaleniami z mocy art. 365 § 1 k.p.c. związany, to skoro zobowiązanie dłużnika K. P. (2), jak i jego oświadczenie o poddaniu się egzekucji z aktu notarialnego, były nieważne, tym samym obowiązek objęty tytułem egzekucyjnym od samego początku nie istniał i nie istniała podstawa do nadania temu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności.

Jako podstawę orzeczenia o kosztach sąd powołał art. 98 k.p.c. w zw. z 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. i art. 113 ust. 1 u.k.s.c., ponieważ pozwani przegrali proces, a prokurator nie miał z mocy ustawy obowiązku uiszczania kosztów sądowych – nakazał pobranie od nich opłaty od pozwu w wysokości 100.000 zł.

Wyrok ten apelacją zaskarżyły w całości pozwane zarzucając naruszenie prawa procesowego, a to art. 843 § 3 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i rozpoznanie zarzutu z art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. polegającego na kwestionowaniu obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym, podczas gdy nie został on zgłoszony w pozwie i jako taki winien zostać przez sąd pominięty i w oparciu o taki zarzut domagały się zmiany zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa przeciwko pozwanym A. P. (1), A. P. (2) i K. P. (1) w całości oraz zasądzenia od powoda na swoją rzecz kosztów postępowania za pierwszą i drugą instancję, ewentualnie uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za obie instancje.

Postanowieniem z dnia 13 stycznia 2017 roku Sąd Okręgowy w Katowicach odrzucił apelację pozwanych A. P. (2) i A. P. (1), a Sąd Apelacyjny w Katowicach postanowieniem z dnia 5 maja 2017 roku sygn. akt I ACz 411/17 oddalił wniesione na nie zażalenie.

Powód wnosił o oddalenie apelacji.

Apelacja K. P. (1) nie była uzasadniona i nie mogła spowodować oczekiwanej przez skarżącą zmiany orzeczenia, polegającej na oddaleniu powództwa.

Zasadniczy argument tego środka odwoławczego związany był z niedopuszczalną – zdaniem skarżącej – zmianą zarzutów, uzasadniających pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, a w szczególności powołanie się w pozwie wyłącznie na wyrok Sądu Apelacyjnego ustalającego nieważność czynności K. P. (2), dopiero zaś w toku postępowania na nieważność czynności dłużnika, co prowadzić miało do braku istnienia obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym.

Niewątpliwie słuszne są twierdzenia pozwanej, że przepis art. 843 § 3 k.p.c. obliguje powoda do przytoczenia już w piśmie inicjującym postępowanie wszystkich zarzutów, jakie w tym czasie mógł zgłosić, pod rygorem utraty prawa korzystania z nich w dalszym postępowaniu.

W istocie więc przedmiotem kontrowersji jest rozumienie pojęcia „zarzuty”, a zatem dla jej rozstrzygnięcia niezbędne jest rozważenie jego znaczenia. W tym miejscu należy bardzo wyraźnie podkreślić, że pomiędzy stronami nie było sporu co do okoliczności faktycznych, a więc tego jakie czynności podjął dłużnik oraz, tego że zostały one na mocy prawomocnego orzeczenia sądu uznane za nieważne w oparciu o art. 58 § 1 k.c. (wyrok SA w Katowicach z dn. 12.11.2014 r. I ACa 520/14 k. 10-16).

Nieważność natomiast charakteryzuje się tym, że czynność w ogóle nie wywołuje właściwych dla danego typu czynności skutków prawnych i to od początku, co następuje z mocy prawa. Co więcej nie jest możliwe następcze usunięcie przeszkód, z powodu których czynność była nieważna. Warto też zaznaczyć, że w pozwie obie te okoliczności zostały przez powoda powołane, a w toku postępowania prokurator nie przytaczał żadnych innych.

Wracając więc do zasadniczego nurtu rozważań wyjść trzeba od przypomnienia, że termin „zarzuty” na ogół odnoszony jest do środków obrony pozwanego, który przedstawiając je zwalcza skierowane przeciwko niemu żądanie. W rozumieniu przepisów dotyczących powództwa przeciwegzekucyjnego są to natomiast środki, które zmierzają bezpośrednio do realizacji celu tego rodzaju powództw, tj. okoliczności uzasadniające żądanie pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności albo żądanie zwolnienia od egzekucji (np. Postępowanie zabezpieczające, pod red. M. Romańskiej; J. Jankowski, [w:] Kodeks, t. II, pod red. K. Piaseckiego), a więc okoliczności faktyczne powoływane w celu uzasadnienia podstawy powództwa opozycyjnego. Jak zaś wyjaśniono już wyżej strona powodowa nie powołała żadnych innych okoliczności niż te, które podała w pozwie.

Kwesta zakwalifikowania tych okoliczności ze względu na to jaki skutek wywołają, należy zaś zawsze do sądu, ponieważ pomimo że stosowne przepisy zostały przez ustawodawcę zamieszczone w ustawie procesowej (k.p.c.), dla oznaczenia ich charakteru zasadnicze znaczenie ma ich przedmiot i treść. Skoro zaś określają one przesłanki merytorycznej obrony dłużnika – mają one charakter materialnoprawny (por. wyr. SN z 16.5.2002 r., IV CKN 1071/00), a stosowanie prawa

materialnego należy do sądu, a nie do stron. Podkreślenia zresztą wymaga, że skarżąca nie negowała, iż nieważność dokonanych przez dłużnika czynności prowadzi do konkluzji, że od samego początku nie istniał obowiązek objęty tytułem egzekucyjnym, a zatem nie istniała również podstawa do nadania temu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, co odpowiada przesłankom określonym w art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. i uzasadnia pozbawienie takiego tytułu wykonawczego wykonalności.

Na koniec warto jeszcze zauważyć, że wprowadzając prekluzję w art. 843 § 3 k.p.c. ustawodawca dążył do osiągnięcia koncentracji procesu i niedopuszczenia do przewlekania postępowania, zwłaszcza że na ogół postępowanie egzekucyjne się wówczas nie toczy ze względu na jego zawieszenie na podstawie art. 730 § 1 w zw. z art. 755 § 1 pkt 3 k.p.c. Dopuszczenie więc do możliwości podnoszenia w toku procesu kolejnych, nowych zarzutów przez powoda prowadziłyby do naruszenia praw wierzyciela – będącego w tym postępowaniu pozwanym. W tym wypadku nie istniało nawet potencjalne zagrożenie wydłużenia czasu trwania postępowania ze względu na wskazanie jako podstawy normy pkt 1 zamiast pkt 2 § 1 art. 840 k.p.c., gdyż – jak już była o tym mowa wyżej – fakt ustalenia nieważności czynności dłużnika w drodze orzeczenia sądu był niezmienny, a ocenę czy spowodowało to brak obowiązku stwierdzonego tytułem, czy też zdarzenie, które uniemożliwia egzekucję tytułu, należy wyłącznie do zakresu stosowania prawa, a zatem pozostaje bez wpływu na czas trwania postępowania.

Mając na uwadze te wszystkie względy, Sąd Apelacyjny uznał, że nie doszło do niedopuszczalnej z mocy art. 843 § 3 k.p.c. zmiany zarzutów, a ponieważ inne zarzuty nie zostały przez pozwaną zgłoszone, zaś zaskarżony wyrok odpowiada prawu, w konsekwencji z mocy art. 385 k.p.c. oddalił apelację pozwanej K. P. (1) jako pozbawioną uzasadnionych podstaw.

SSO del. Aneta Pieczyrak-Pisulińska SSA Roman Sugier SSA Lucyna Świdarska-Pilis